

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 49.

У НОВОМ САДУ, 6. ДЕЦЕМБРА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

ВИЋЕЊЕ И РАСТАНАК.

Безбрижна к'о некад ти си и тад била,
Твоје цветно лице растанак не мења,
Ал' састанак с тобом не даде ми крила
Да кроз живот летим, нити утешења.
К'о дух туге тајне он ме притискивао,
Двострук бол ме с њега сада љуто мори,
Јер твој шапат плам је на душу ми лив'о
Да се под њим срце пребија и бори.

Па док сам те глед'о, како збориш живо
К'о неверни призрак јутарњега санка:
Ја те нисам слуш'о, ја сам тада снив'о
О блиском тренутку кобнога растанка —
Тако славуј млади страхује и слуги
Па безгласно гледа на јесење цвеће
И са стрепњом чека први олуј љути,
Да се с немим болом у туђину креће...

Ленскиј.

ВИЧЕМ, ВИЧЕМ...

(Петрефи)

Вичем, вичем: Стани, цуро,
Стани, звездо сјајана!
Имам једно пуко срце,
И то теби дајем, на!

Срце ми је — вичем — море,
Владај на њем, цуро, ти!
Препуно је бисер-кама,
Дивног кама — *верности...*

Још додајем: Бисер сјаје
Увек као сад што сја...
Тако вичем, и још лешше,
Ал — не чује драгана!

Б. Бранчић.

НИ ИЗ ЧЕГА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕМА.

Приповеда Стеван Радић.

(Наставак)

XXIV.

Ларић, мерник и Фаустина остадоше још у банти у разговору. Баш да се крену натраг у кућу а оно се на баштенским вратима појави стара Јулијана, жена школског послужитеља. Фаустина је

дочека с речима: „О! где спаша-Јулијане! Од куд ви? Од како се на нас изузео ваш господин, од онда ни вас нашој кући! Па шта вам ради ваш господин?“

„Љубим руке, милостивна, они су здрави и баш су сада дошли из С. Са свим

су добре воље...“ одговори Јулијана.

„А шта је он радио у С.“ запита Фаустина.

„Не знам, милостивна. Него су одмах сели и дуго нешто писали, па вам ево шаљу ово писмо...“

Одреши мараму, извади писмо и пружи га Фаустини.

Фаустина подере омот и развије артију, на којој су биле исписане пуне две стране. Упути се сеници а Оларић за њом. Мерник се опрости, изговарајући се, да мора на посао.

Фаустина је неданимице читала на глас:

Милостива госпођо!

Биће Вам познато, шта сам ја све морао препатити, због тога, што је Мргудић отпустио своју жену. И он и Ваш муж почеше ме немилнице гонити, те су тако далеко ишли, да су чинили све и сва, да ме изазову на дело, које не би приличило моме учитељском стадежу, те би моју будућност уништило. Мргудић ми је моје намире бацао по патосу, гонио ме свакојако, да ми мој углед уништи и моју част укаља. У друштву са Вашим мужем оценише ме, да сам највећи развратник... Дозволићете ми, да сам и ја човек, те је и у мојој души почела сазревати мисао, да се осветим својим гониоцима. Али учитељска света, милостива госпођо, није ни налик на освету људи тако ниска карактера, као што је Ваш муж и Мргудић. Ја сам мислио, да ћу се најбоље осветити, ако пронађем правог кривца. Ја сам већ давно нашао крајичак од клупчета а сада сам га свега размотао и у средини нашао кривца, а тај сте Ви, милостива госпођо! Случајно сам се састао са својим пријатељем поштарем из С. и он ми је поверио, да Ваша бивша служавка Клара прима сваки месец осам форината. Само му је смешно изгледало, што никад нема потписа шљачева. Појмљиво је, да сам се ја почео интересовати за ту ствар. Дошао ми је сада чудноват нагли одлазак Ваше служавке. Ја сам залуд распитивао за узрок отпуста, он ми га не хтеде рећи — а нисам мислио, да бисте Ви били у стању наговорити служавку, да обеђује ону честиту госпођу. Данас сам ја био код Кларе, и она ми је пред два сведока исповедила, да јој Ви новац шаљете,

да Вас не компромитује. Клара је слаба и бона због терета, који на души носи, те није могла данас доћи. Маћеха јој, сазнавши за њено признање, признала је и сама, да је више пута к Вама долазила и добијала по нешто и осим онога, што јој је редовно долазило. Приправне су обе да ово и заклетвом посведоче.

Али, како је мени драга част сваке жене, то Вам светујем ово: Отидите сами господину Мргудићу па му признајте, да сте служавку наговорили и да је његова жена невина, а мени пошаљите писмену потврдлу, да сте то учинили. Ја Вам јемчим својом чашћу, да ћу чувати у тајности све. У противном случају Клара ће прекутра доћи са својом маћехом и све признати јавно. Ево Вам дам прилику, да се лепим начином извучете из неприлике.

С поштовањем

Миладин Војводић.

Кад је Фаустина дочитала писмо, пребледела је а усне јој задрхташе. Оларић је такођер био озбиљан. Погледа оштро своју жену и запита, да ли је то све истина?

„Јесте!“ — рече она а глас јој је дрхтао.

„Дакле је онда твоје понашање према Мргудићу прешло границе и моја се сумња обистинила?“

„Ох, не, не! — клела се кроз плач Фаустина. — Ти знаш, да је она остала, да ти не би нигда постигнуо своју сврху. Та она је увек свога мужа и попу наговарала против тебе. Ма шта да сам ја радила, не бих јој избиза из главе љубомору. Да нисам пристајала на његово удварање, он би престао долазити, те би био увек отуђен од тебе и твојих смерова. А ја ти се закљичем, да си ми ти све и сва на свету и да нема тога, ко би моју љубав одвратио од тебе! Зар ниси уверен, да те силно љубим? Зар не видиш, шта сам све чинила за тебе? Ја сам то морала чинити. Да нисам, шта би било од мене! Ти ниси научио сиротовати те би... а ја би остала самохрана без твоје љубави. Или, зар би ми ти укратио ту забаву, да те шмоклане научим памети! Да им зар не дам осетити, да има жена, које се врло радо заба-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вљају, али да ипак не заборављају на свој понос! . . . Је ли да не сумњаш? . . . .“

„Па шта сада да се ради?“ — рече благо Оларић и помилује своју жену по челу.

„Ништа. Ја не ћу ништа говорити Мргудићу. Он — ја знам — не ће састанка са својом женом, јер ју мрзи, по томе не ће ни хтети веровати слушкињи, ма се она како превијала пред њим, јер му то признање не би ишло у рачун. Ти ћеш ми дозволити, да према њему будем опет предусретљивија и он ће смешећи се отпустити слушкињу. Хајдемо њему, да му покажемо писмо, па ћеш се уверити.“

„Но, па ништа! — Оларић ће на то. — Баш ако се и пађе увређен, не може ми сада ништа. Одбор је мој. . . .“

Фаустина се осећала срећна. Та има она одбрану у своме мужу.

„Ах, видићеш само! — клицала је. — Мргудић не ће хтети ни примити слушкиње. . . .“

Обоје се упуते Мргудићу, и не слутећи, шта се збило у његовој души од неког времена амо.

Мргудића затекоше у постели. Кад их је он оназио, развукао је усне на горак осмех, јер се сетио свега, што је било тога јутра у башти.

„Како је с вама?“ — запита благо Фаустина.

Рукује се с њиме и стисне му руку.

„Зло, госпођо! Постао сам у последње време прилично нервозан, уз то ме још напала и љута грозница.“

Ово је говорио с проничним осмејком на лицу, опазивши како се Фаустина претвара.

„Јесте ли чули? Учитељ опет измислио неку роткву о мени и вашој жени. Вели, био је у С. код слушкиње Кларе и да је чуо, како сам ју ја наговорила, да пред вама лаже.“

Кад је Мргудић чуо име учитељево, плане. . . . Но кад му све исприповедише, отвори боље очи и чисто зину. На лицу му се указа нека особита радозналост, а познало се по њему да се обрадовао. Подиже се и живо запита:

„Та може ли бити?“

Фаустина му пружи писмо.

Мргудић дршћући прихвати писмо и чисто је гутао сваку реч. На успама му се указа победнички осмејак, који Оларић и Оларићка нису разумели. Када је дочитао, запита:

„Ви, госпођо, сигурно не ћете признати, да сте служавку наговорили?“

Фаустина, весела, мислећи, да је у овим речима изречена молба да не каже, рече:

„Како могу признати, кад Клара није наговорена?“

„Па добро! — на то ће Мргудић озбиљно, — онда ћу сам писати Клари и маћеси јој, нека дођу.“

Као гром из ведра неба порази овај одговор Фаустину и мужа јој.

„Дакле, ви мене сматрате за лажу?“ — проплаче Фаустина.

„Не, госпођо! Али би ми криво било, да се то обистини. Ма како да сам ја евоју жену пренебрегавао, опет ми не би било мило, да се таква страшна игра са мном одиграла.“

„Шта ви по томе мислите о мојој жени, господине начелниче?“ — умена се сад и Оларић.

„Још за сад ништа, господине. Тек ако се ово у писму обистини, онда ћу знати то дело и крстити.“

„Пазите, шта радите, господине, јер сте ви у мојим рукама“ — попрети Оларић. Мргудић плану. Дође му гнусна улога, коју је играо до сада.

„Шта?! . . Ја у вашим рукама?! Ако то није смешно! У осталом видећемо. . .“

Тешком муком одгегуца Мргудић у другу собу, те Оларић и Оларићка осташе сами. Наскоро одоше и они. Оларићка плачући а Оларић грдећи.

XXV.

Као стрела разнесе се глас по селу, да се посвађали Оларић и Мргудић. Цело село дану душом. Деда Митар се задовољно смешио а пона је од радости заустављао сељане и причао им, шта се догодило. Нико, осим Војводића, не знађаше за што. Сељани говораху, како ће сад и глобе престати. Један ће од њих морати пасти, па ће настати мир и слога у селу. Војво-

дић је седео у својој соби и ћутао, чекајући трећи дан. Није био на чисто, да ли је Фаустина признала своје недело. Да је дошло до расула, то је и он видео. Трећи дан с јутра јави Војводић у С. да Клара и маћеха јој могу доћи, јер није добио обавештаја од Фаустине.

Фаустина је тај дан устала раније него обично, села је на клуну и тако очекивала, шта ће се збити.

Око десет сати стадоше кола пред Мргудићев стап. Сиђоше се две женске и уђоше у авлију. Бејаше то Клара и њена маћеха.

Клара, чим уђе у собу, наслони се на

(Свршиће се.)

ЦРВЕНА КАПА.

РОМАН Јована Захарјашевића

е пољског превео Рајко.

(Наставак.)

XXXIII.

Ко једанаест сати стаде се позориште пунити образинама. „На добротворну цел“ хитаху на играчку људи под образинама, који се до јако уздржаваху од свију јавних забава. Осим тога видела се и на лицима, која не имађаху образине, нека грозничавост, неко немирно очекивање, које обично натера људима најпретеранији занос и заведе их, да бар за час потраже помаме и расејаности.

Осим образина, које беху искуњене у средини позоришта, беху и ложе дупком пуне радозналих гледалаца. Могао си видети онде лепа лица и још лепше тоалете. С ружичастим осмехом на устима, с лаком сањаличком сенком у очима извириваху из тамно-црвених ложа привилегисане чаробнице и гледаху озго на забаву те светине, која кан'да их није ни видела, јер тако беше сама собом забављена.

Партерске ложе додириваху се, тако рећи, непосредно с помамном светином. На све су зар столнице у партеру и на амфитеатар наместили данас нову подлогу, која се дизала до самих партерских ложа. Тако су могле досетљивије образине задиркивати и пецкати и оне лепотице у ложама, ако им је до тога стало.

Врева је расла сваким минутом, гомиле се

постељу па удари у плач, а маћеха говораше Мргудићу, како је ствар текла, по причању Кларину. Мргудић се подиже и благо рече Клари, нека не плаче и нека слободно искаже све што зна. Она јецајући призна, да је по наговору Фаустинину криво говорила.

Војводић је тај дан увео у свој дневник ово: Част Мргудићкина је опрана а тиме сам се и ја осветио својим непријатељима. Сада ћемо још настојати да извучемо и народ из глиба, па онда ћемо тражити друго учитељско место. Правда и истина побеђује. Невиност се кад тад докаже.

ваљале у наоколо у неколико струја, као таласи узбурканог мора. Кад и кад избаци та струја коју досетљивију образину и онда се, као ред гребена око острва, купе око ње гледаоци и прате ју гласним смехом, ма да сви ни не разумеју значење досетке. Беше то обична светина, која је силом хтела да се смеје, да се смеје ма чему...

На улазу стојаше образина и гледаше најљиво на оне, који улажаху. Беше то погурен старац седе косе, у црну огртачу. Имађаше велик путнички штап, на који се ослањаше...

У дворану уђе сада мушкарац лепа стаса, у црну домину. Огртач му беше црн, образина црна и шешир црн с белим и црвеним перјем...

Погурени старац се одмах помаче са свога места, достојанствено се стаде поштанати својим путничким штапом па се отисне у дворану.

Црни домино с перјем од две боје на шеширу, окружи неколико пута дворану. Пристане уз ову или ону образину, ал' се брзо махне. Погурени старац пђаше за њим у неком размаку, најљиво прислушкујући речи доминове, као да на ништа више не пази.

Међу тим се домино задржао пред једном партерском ложом и дуго ћутке гледао две господе, које сеђаху у тој ложи.

Једна беше већ у годинама. Но белило на њену лицу показиваше, да се још воли забављати са светом или барем из ближе га посматрати... Друга беше млада, једва двадесет година. Црте на лицу јој беху класичне. Нос грчки, очи црне, дугуљасте, лице лепо заобљено. Све то скупа састављаше образац за врло лепу слику, ал' је ударала од ње нека хладноћа, као од кина. Видело се, да у тим лепим, пластично скројеним грудима бије срце мирно, али опет у црним очима светлуцаше кад и кад дивна светлост, која врло много обећаваше ономе, који би могао то срце склонити, да жешће куца...

Шпекава, зелена образина, наследујући жабу, одвојила се сада од светине и приступила старијој госпи. Стала јој пиштати и шапутати на ухо нешто врло занимљиво. Госпа се забавила са зеленом жабом и сву пажњу њој обратила.

То једва дочека црни домино с двобојним перјем на шеширу. Приђе млађој. За њим се примакне погурени старац. Црни домино проговори дами:

— Како ти је, цвете, коме за живот треба само мало воде и погодна неба?

Млада дама гледаше неко време у црнога природошцицу. Одмах за тим, пружајући му малену ручицу у белој рукавици, рећи ће му:

— Црни друже, дај ми твоју руку!

Црни друг јој пружи руку с очитом дрхтавицом. Дама држаше ту руку за часак у својој руци, као да броји убрзано куцање, а за тим рече с осмехом:

— Твоја ми је рука рекла, да данас ниси у свом елементу... Ако су груди птичје привikle на широки небесни дах, нека се птица не снушта на земаљске низине!...

— Али она је ради тебе, мој мирисни цвете, сишла на земаљске низине и од тада јој је тешко, да се вине у облаке!... Заборавила је чак и да има крила, која су ју некада тако високо носила!...

— А познајеш ли ти ту птицу? зашта живље дама.

— То је мој добар, врло добар пријатељ! — одговори друг — под облацима, где су громови и буре, склопили смо пријатељство. Од тога часа смо увек екупа, његова је срећа моја срећа, његова туга моја туга!... А знаш ли ти, цвете, шта је срећа, а шта туга?...

— Запитај то птицу — свега побратима.

— Он, на жалост, знаде само, шта је туга!

— Жао ми га је!... Ево, предај му од мене тих неколико ружиних листића... То кад и кад вида бољу!...

Црни друг уздрхталом руком прими половину увеле руже. За часак ће рећи дами:

— Могу ли допустити птици, да сања о срећи, кад му будем давао ту ружу?

— Његови снови треба да остану под облацима, где се спремају громови и буре!... Цветак, коме је суђено да за часак мирише, а после да свене и угине, нека остане на земљи...

— О како си окрутан, цвете, према птици!... За што ју шиљеш под хладне облаке?

— Хладне облаке?... Да, привидно су то хладни облаци!... Али у тим облацима вре и киши... гром се спрема!... Скоро ће синутти облаци од огња... а какова је онда дужност птици?

— Мој побра зна своју дужност!

— Има прича о златоперној краљевској птици, која онда лети у облаке, кад их гром запали...

— А да ли се враћа оданде? — зашта даму погурени старац наслоњен на штап, који се је неприметно к њима примакао...

Дама летимце погледа на погурена старца, а после одсече:

— Боље је, да се не враћа, ако му се је вратити, не победивши стихије!

— Које ти је, цвете, последња реч за птицу? — зашта црни друг.

— Нека прво прелети пламените облаке!...

Црни друг се поклони и оде. За њим узастопце иђаше погурени старац. На скровиту месту га заустави и рече му уздрхталим, ниским гласом:

— Је л' ти позната „Рукавица“ од Шилера?

Црни домино погледа пажљиво на старца. Измери га од пете до главе а после одговори:

— Позната ми је... За што ме то питаш?

— Онда се сећаш, како краљевна баца рукавицу међу дивље зверове и заповеда витезима да се боре за њу, обећајући своју руку ономе, који победи?

— За што ми о том говориш? Знаш ту стару причу, као и ти...

— А знаш ли, шта је витез на то одговорио краљевној... шта више, кад је већ победио!

— На што ти навијаш?

— На то, што ти је ћућорила она дама, што јој је лице као у кина!... Жепска, која

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

љуби, не пије сама свога драгана — онамо, ~~ниде~~ може платити главом!

— А ако се тиче већих и светијих осећаја, него што су симпатије два њрца?

— Ни онда га сама не гура у ватру — него му у сузама допушта да иде и погине!

— За што одричеш жени тако лепу енергију?

— Јер она најјејачије светли онда, кад је жена!

— Ко си ти, што ми тако говориш?

— Ја сам твој најискренији пријатељ!... Женска, с којом си говорио, не љуби тебе!

Црни друг зграби старца за руку па га узе добро проматрати.

— Јеси л' ти то... Дионисије?

У тај мах силаи вал светине удари међу њих и растави им руке. Црни друг се опирао свом снагом противној струји, која га је занела, али кад се је осврнуо, старцу већ ни трага ни гласа!

XXXIV.

Док се је у престоници, поред тисућу гасових пламичака, одигравала та сцена, у познатом нам ереском месту, при слабачкој светлости од једне лампе, сеђаше многобројна породица дворскога саветника у гробну ћутању. Домаћини и кћеркама беху очи црвене од плача, а дворски саветник сеђаше, као окамењен, у великој столици и мртвим оком гледаше преда се.

Бледо лице Минино, с црвеним млазевима од плача, показиваше, да је она ту можда највећма патила. Ипак јој се у очима видело, да се није предала луду очајању, него да тражи у души неку, макар и слабу даску с разбијена брода, па да, из узбурканих вала, доплви до мирне луке.

Пред дворским саветником беше на столу велико, званично писмо — беше то његов отпуст!

Умировљење вишега службеника с многобројном породицом увек је за њега трагично.

Истина, у званичном писму му је врло ласкавим речима исказана захвалност за неокаљану службу, додао је, до душе, уз те речи, врло висок орден, орден железне круне, али резултат свега тога беше свакојако врло жалостан за тако велику породицу.

Плата виших службеника, којима је званично забрањено, да се не смеју лађати побочних послова, да што зараде, врло је кукавна према положају, који им ваља заступати. У служби додају се тој плати још различити узгред-

ни приходи, који при умировљењу или у, тако названом, „стању мира“ са свим отпадају. Осим тога губи се морална корист, коју пружа дотични положај, а то је често за велику породицу једини мираз и равнотежа материјалне оскудице.

Све то престаје прелазом у „стање мира“. За то и јесте глас о томе „миру“ стао породицу дворскога саветника данас много, врло много суза...

Какови беху узроци те највише милости, нико не могаше да погоди. Дворски саветник беше још здрав и могао је десет сати дневно рахат седети у писарници пред званичним столом. Није никада тражио доиуста, није ишао у кукке. Назираху у том услугу некога срдачнога пријатеља и пред уплаканим очима целе породице истицаше се невољно г. Пурцел... Скупа с Пурцлом изилажаше пред очи и једна сестра, увек у црнини и с црном копреном... Мина. Најзад одахне дворски саветник, погледа тужно својих осам уплаканих кћери, па рекне:

— Шта ћемо! Од судбине ваља примити све, чим нас обдари!... Да сам био запатлија, да сам се посветио фабрикацији вика или измислио какову помаду за белаве главе, био бих можда данас богат човек, ви би имале пристојне мужеве, а ја бих се гојио, од изобиља!... А сад морам, као и Швабе путници, купити кола и две раге, натоварити ствари, па вас све одвести до Граца, где је месо — зеље јефтиније а ароматични ваздух ништа не стаје!... А здрав ваздух нам је потребан као кора хлеба, јер од мога дисања зависи целина мировине, односно плате!...

Зачу се гласно јецање. Домаћица је ламала руке с очајним изразом на лицу.

— Право отац вели — рећи ће Мина — да судбину треба трпљиво подносити. Ал' опет мислим, да није тако догорело до поката, да нам ништа не преостаје него да селимо у Грац и да се онде придружимо војсци од тисућу државних инвалида, који полако изумиру, гледајући на барометар!... Та ми ваљда још можемо мислити на радени живот!...

— А шта си ти кадра измислити, дете моје! — запита тужно дворски саветник.

— Не ћу измислити не знам шта — одговори Мина — ал' бих рекла, да се може по нешто заслужити. Осам нас је... До сада писмо ништа радило, јер нам положај очев у свету

није допуштао, да се лађамо какова посла. Сад смо слободни од свију обзира. Умировљени службеник је војник, коме је одузето оружје и опрема. Пре је сваки други рад шкодно војничкој части, данас је он некако потребан. Ослобођен војничке дужности, враћа се на њиву и иде за плугом. Нико више онда на њега не пази!...

— Па шта хоћеш да радиш? — запиташе радознано сестре.

— Пре свега немамо рашта да идемо у Грац, говораше даље Мина, требало би све испродавати, а и пут много стаје. Мој је план ово... Сад се баш издаје под најам кућа у предграђу с баштом, поред саветникове куће. Можемо ју узети за бесцење. Отац ће купити шиваћу машину, а Лина се изврсно разуме у кројењу... Ја сам мало више научила, па могу неколицини девојчица давати код себе сате из књижевности, музике и певања...

Ту бризну домаћица у гласан плач, а дворски саветник скочи са столице, саже се над главом Минином и љубећи ју рече гласом, у коме дрхтаху сузе од узрујаности.

— Хвала ти, чедо моје, за те речи. Подсећаш ме на младост моју у школама. Кад је мати обудовила, а остало нас двоје сирочади, те је речи изрекла моја старија сестра...

Подуго трајаше ћутање. Беше то свечан тренутак за породицу. Беше то нов обрт у њену животу.

Дотакнуто је још и много других планова. Дворски саветник мишљаше, да треба, ако ће се радити, да се преселе у други град и да прекину сва пријатељства, која су склоњена у другим приликама. По његову мишљењу, у тој прилици би најзгоднији био велик град, где се човек чисто изгуби и не да никоме повода да прави различите примедбе.

Томе се Мина одлучно противила. То њој беше као „с поља гладан, а изнутра јадац“. Она мишљаше, да се баш треба користити тим пријатељством, које је склоњено у бољим приликама и да треба веровати, да су људи племенити.

Око по ноћи остало је баш на том, да ће се, до душе, цела породица преселити у кућу поред саветника, а доцније ће се расправити, да ли да се купи машина и да се дају сати.

Још те ноћи написао је дворски саветник саветнику опширно писмо, тражећи од њега оба

вештаја, који се тичу његова отпушта. Није заборавао с узрујаношћу описати потанко и неке појединости онога породичнога савета, у коме се Мина најбоље истакла.

То писмо је дао још оне ноћи однети у поштанско звање на железничкој станици.

XXXV.

Сутра дан, после чувидске игранке похита саветник брже боље Херману... Беше то за њега врло важан дан. Ваљало му је бити бој са сином и победити га...

То баш не беше тако лак задатак. Најпре га је ваљало откинути од женске, која очито имађаше на њега утецаја, а тај утецај га могао завести на врло опасан пут. Та женска беше необично лепа, и ако се је, до душе, мало хладно према њему владала. Баш у томе је видео саветник највећу опасност. Женска, која влада над собом, може тим лакше владати над мушкарцем и завести га, куда хоће.

Дознао је и то, да је сирота и да је посвојче неке госпође висока рода, те у њену дому и борави... Даље, да јој допада неко велико имање, те за то ју увек облећу по избор кавалери, који жуде за њеном руком уз леп мираз.

Више му у тај мах није требало. Омладина ју звала просто: „госпођицом Вандом“ а неки „Зумбулом“. Из тога, што је дознао, увидео је одмах саветник, да је Херман залутао срцем у туђу сферу. Паметно поступање у тој ствари могло га је најпосле ослободити од тих златних нити.

Теже је било оно друго. Хермана је очевидно повукла за собом омладина на неко предузеће, које је јако мирисало на сукоб с позитивним законима фактичнога поретка... Одатле га је требало извући, али како?...

Беше само једно средство. Саветник мишљаше, да га могу од пропасти сачувати само детињеске успомене. Кад би му пошло за руком да поведе за собом Хермана и да га за неко време приближи Мини, саветник беше уверен, да би нова околина, атмосфера салонска код дворскога саветника и жуте очи пријатељице из младих година избрисале у памети његовој не само ледене црте Вандине, него би га задржале и на ивици пропасти, у коју је срнуо.

Такав беше план саветников, ал' нада у по-

узgoja, то нам јасно доказују његови одговори на писма изученог и свим потанкостима књижевности вјештог Плинија. Било је сигурно лајавих умова, злочестих беспослењака, надутих филозофа и досадних свезналица, који су се на јавном тргу и на духовитим састанцима криомице по-смјехивали томе неуглађеном цару; али паметни грађани, који су се разлогом бојали да моћ државе — а шта им је више на срцу лежало? — да углед римскога имена сасвим непропале, ступи ли на владу нов Нерон или Вителије, нијесу сигурно замјеравали новоме императору његово покрајинско поријекло, ни простоту његова живота, ни оскудно његово васпитање. Поред свега тога не смијемо заборавити, да је Трајан миловао и соколио књижевнике. На тргу, што је сам сазидао, подигао је двије библиотеке, једну за латинске, другу за грчке писце, пред којима бијаху и намјештени кипови великих умова; коме је та почаст учињена, тај није могао веће славе дочекати. Овај се је лијепо обичај сачувао чак и у шестоме вијеку, у оно доба, кад од римскога царства није преостајала него сјена — баш како и његове књижевности. Пешљедњи писац, коме ја на том мјесту мраморан кип изложен, био је Сидоније Аполинар, из Галије, пјесник и епископ!¹⁰

С Трајаном ушла је у Палатин на једна врата честитост, а на друга изашла је обијест: то се опазило одмах први дан, како је цар дошао у Рим. По његовој наредби све драгоцености, што су се налазиле у царској полачи, бјеху пренесене у поглавите храмове, као дар боговима, и да их народ може гледати¹¹, на вратима полаче он уздржа већ од Нерве намјештен натпис: јавна зграда; и дојета говораше цар: „не чудите се, што је сад свакоме слободан улазак к мени, — да сам ја прост грађанин, захтијевао бих и ја, да ми је дозвољено ићи к своме господару“.

„Некад — пише честити Плиније својим књићеним пером — некад се је на нову годину честитало и желило владару дуг и сретан живот, а овај данас хоће да се прије молимо боговима за вјечни опстанак државе, пак за његово здравље; те и вриједи да наведем ријечи, којима хоће да

¹⁰ Cum meis ponj statuum perennem
Nerva Trajanus titulis videret.
Inter auctores utriusque fixam
Bibliothecae. (Sidon. Apollin. Ep. IX. 16.)

¹¹ Quidquid Pharrasia nitebat aula,
Datum est oculis deisque nostris.
(Martialis. Epigrmt. XII. 15.)

се та честитка изврши: нек богови уздрже цара док буде заслужан за срећу царства.“¹² „Некад — пише даље — некад (а таково је доба превећ дуго трајало) није једна срећа нас спајала с господарем, нити тако једна те иста невоља; али данас и срећа и несрећа то је и теби и нама заједничко.“¹³ У чему се пак познала његова врућа жеља да се праведност опет поврати у Рим, то би по његову енергичном поступању према проказаоцима, којих је још превелик број био у Риму; њих је гонио у прогонство на мале отоциће, „камо су се до прије мало времена поштедни сенатори шиљали“,¹⁴ да их ништа више не веже са земљом, у којој су свој погани занат тјерали. Коју год је наредбу издавао, није се бојао да ће лако гријешити; кад је поглавици своје тјелесне страже предао мач, као знак његове моћи, рече му: држи га, да ме њим браниш, ако то заслужим; не заслужим ли, а ти га окрени против мене.¹⁵

Познат је лик Трајанов; има га у сваком музеју у Риму. Чело није високо, али је лице интелигентно, и ако није изражена она особита доброта, коју Плиније тако често спомиње; читаш на њему племенитост његове душе; јаке црте његова образа откривају ти човјека одважна, али у исто доба скромна и проста; то се слаже са Трајаном, како нам га историја описује. И ако је он након дакијског рата изјавио жељу да пође за стопама великога Александра, опет око његова мраморна попрсја не облијеће иројски дух божанског Македонца; има ли пак ишта, што је обојици заједничко, то је да су и један и други много и радо пили. Такова је мана могла стати државу много неприлика, да није цар разуман човјек био. Аврелије Виктор нам приповиједа, како је Трајан издавао сваки пут наредбу да се не изврши што је он преко подуже вечере зацрвидио.¹⁶ Како врло добро опажа Француз Ампер, штета је што овоме извршеном владару није чело шире, и што цијело му лице не дини већим достојанством; ипак чедност и крепост јасно му је написана на образу. „По моме мнијењу и најслабији његов лик боље ми га описује од самога Плинија: елегантна декламација тог писца, слабо се слаже са простотом човјека, кому је намијењена“.¹⁷

¹² Paneg. 67.

¹³ Paneg. 72.

¹⁴ Paneg. 34.

¹⁵ Aurel. Victor.

¹⁶ Aurel. Victor. 13.

¹⁷ J. J. Ampère, l'histoire romaine à Rome VI.

узgoja, to nam jasno dokazuju njegovi odgovori na pitanja izucenog i svim potankostima književnosti vjешtog Plinija. Bilo je sigurno lajavih umova, zlocestih besposleņaka, nadutih filozofa i dosadnih sveznaliца, koji su se na javnom trgu i na duhovitim saстанцима kriomiце pomiјehivali tome neuglaђenom цару; ali pametni graђани, koji su se razlogom boјali da moћ државе — a šta im je више на срцу лежало? — да углед римскога имена сасвим не пропаде, ступи ли на владу нов Нерон или Вителије, нијесу сигурно замјеравали новоме императору његово покрајинско поријекло, ни простоту његова живота, ни оскудно његово васпитање. Поред свега тога не смијемо заборавити, да је Трајан миловао и соколио књижевнике. На тргу, што је сам сазидао, подигао је двије библиотеке, једну за латинске, другу за грчке писце, пред којима бијашу и намјештени кипови великих умова; коме је та почаст учињена, тај није могао веће славе дочекати. Овај се је лијепи обичај сачувао чак и у шестоме вијеку, у оно доба, кад од римскога царства није преостајала него сјена — баш како и његове књижевности. Поншљедњи писац, коме ја на том мјесту мраморан кип изложен, био је Сидоније Аполинар, из Галије, пјесник и епископ!¹⁰

С-Трајаном ушла је у Палатин на једна врата честитост, а на друга изашла је обијест: то се опазило одмах први дан, како је цар дошао у Рим. По његовој наредби све драгоцености, што су се налазиле у царској полаци, бјеху пренесене у поглавите храмове, као дар боговима, и да их народ може гледати¹¹, на вратима полаче он уздржа већ од Нерве намјештен натпис: јавна зграда; и дојста говораше цар: „не чудите се, што је сад свакоме слободан улазак к мени, — да сам ја прост грађанин, захтијевао бих и ја, да ми је дозвољено ићи к своме господару“.

„Некад — пише честити Плиније својим књићеним пером — некад се је на нову годину честитало и желило владару дуг и сретан живот, а овај данас хоће да се прије молимо боговима за вјечни опстанак државе, пак за његово здравље; те и вриједи да наведем ријечи, којима хоће да

¹⁰ Cum meis ponj statuum perennem
Nerva Trajanus titulis videret,
Inter auctores utriusque fixam
Bibliothecae. (Sidon. Apollin. Ep. IX. 16.)

¹¹ Quidquid Pharrasia nitebat aula,
Datum est oculis deisque nostris.
(Marcialis. Epigrmt. XII. 15.)

се та честитка изврши: нек богови уздрже цара; док буде заслужан за срећу царства.“¹² „Некад — пише даље — некад (а таково је доба превећ дуго трајало) није једна срећа нас спајала с господарем, нити тако једна те иста невоља; али данас и срећа и несрећа то је и теби и нама заједничко“.¹³ У чему се пак познала његова врућа жеља да се праведност опет поврати у Рим, то би по његову енергичном поступању према проказаоцима, којих је још превелик број био у Риму; њих је гонио у прогонство на мале оточиће, „камо су се до прије мало времена поштењни сенатори шиљали“,¹⁴ да их ништа више не веже са земљом, у којој су свој погани занат тјерали. Коју год је наредбу издавао, није се бојао да ће лако гријешити; кад је поглавици своје тјелесне страже предао мач, као знак његове моћи, рече му: држи га, да ме њим браниш, ако то заслужим; не заслужим ли, а ти га окрени против мене.¹⁵

Познат је лик Трајанов; има га у сваком музеју у Риму. Чело није високо, али је лице интелигентно, и ако није изражена она особита доброта, коју Плиније тако често спомиње; читаш на њему племенитост његове душе; јаке црте његова образа откривају ти човјека одважна, али у исто доба скромна и проста; то се слаже са Трајаном, како нам га историја описује. И ако је он након дакијског рата изјавио жељу да пође за стопама великога Александра, опет око његова мраморна попрсја не облијеће пројски дух божанског Македонца; има ли пак ништа, што је обојици заједничко, то је да су и један и други много и радо шили. Такова је мана могла стати државу много неприлика, да није цар разуман човјек био. Аврелије Виктор нам приповијода, како је Трајан издавао сваки пут наредбу да се не изврши што је он преко подуже вечере заобвидио.¹⁶ Како врло добро опажа Француз Ампер, штета је што овоме извршеном владару није чело шире, и што цијело му лице не дине већим достојанством; ипак чедност и крепост јасно му је написана на образу. „По моме мнијењу и најслабији његов лик боље ми га описује од самога Плинија: елегантна декламација тог писца, слабо се слаже са простотом човјека, кому је намијењена“.¹⁷

¹² Paneg. 67.

¹³ Paneg. 72.

¹⁴ Paneg. 34.

¹⁵ Aurel. Victor.

¹⁶ Aurel. Victor. 13.

¹⁷ J. J. Ampère, l'histoire romaine à Rome VI.

Једна од поглавитих заслуга тог човјека — заслуга, која је највише дирала срце потомцима тог ратоборног народа — бијаше то, што је Трајан додао нову провинцију своје и онако већ огромноме царству. Јувенал се је тужио, што мир одвећ траје у свијету¹⁸, а млади цар разумије шта то значи и како онако мисли цијели народ. Подјармљењем Дакије бјеху проширене границе држави; а Римљани, који још од Августове доби нијесу другог земљишта стекли, осим магловите и несташне Британије, и који су се добро спомињали Домицијанових лудих парадирања на обали сјевернога мора, поздравиле искреним одушевљењем свог новог Александра. Свим могућим почастима обасули су врлога генерала и цара; па да видимо до којег је степена растао у Риму занос за Трајаном, доста је да наведемо нашег ваљаног писца. „Хоћеш да опјеваш дакијски рат? — пише Плиније пријатељу пјеснику — та ти је замисао баш дивна? Јер гдје да ти се пружи предмет онако нов, онако пун свакојакних догађаја, онако велик, онако баш за пјесму створен, и поред своје истинитости, да изгледа онако романтичан? Та помислимо само: ријекама бјеху ископана нова корита, нови су мостови грађени преко вода, по врлетним планинама ра-

¹⁸ Nunc petimus longae pacis mala.

(Juvenalis Sat. VI. 293.)

(Наставиће се).

запети су чадори; па и сам краљ, који није ни сумњао да ће бити потучен, принуђен је да остави своју престоницу и да се мачем спасе од ропства: ето предмета твоме епосу.¹⁹ И наш Плиније није ништа претјеривао.²⁰ Кад се напокон цар врати у Рим, гдје му се справљао триумф, вас је народ похитао да га дочека. Сто двадесет и три дана трајало је весеље у Риму, толико у циркусу колико у амфитеатру; борило се је десет хиљада гладијатора, а једанаест хиљада глава дивље звјеради би заклано.²¹ Али чим мину та бурна радост, Трајан не почаси да не употреби ту велику побједу и да је не учврсти здравом својом политиком. Римски поданици похрлише са свих страна царства и населише ту нову провинцију, у почетку сакупљајући се око војничких посада, које бијаше цар оставио, а касније растурајући се свуда по земљи.²²

¹⁹ Epist. VIII. 4.

²⁰ Споменимо само мост, који је Трајан „за први и задњи пут у историји“ зградио преко доњег Дунава, а под управом Аполодора. Лежао је на дванаест камених потпора, од којих се и данас распознаје шеснаест у кориту ријеке код Турн-Северина. Мосту је била дуљина од 1134 метра. Још се и данас види пут ударен од Трајана у живу и стрму стијену низ ријеку, и натпис, који то бесмртно дјело спомиње. *Montis et fluvii anfractibus superatis, viam patefecit.* (Corpus Inscript. lat. III. 1699.)

²¹ Dio. LXVIII. 15.

²² Како се је латински језик чврсто удомио у старој Дацији, то се види по језику данашњих Румуњаца.

Josip Берса.

КЊИЖЕВНОСТ.

„Iz Ducangeova ‚Illyricum vetus et novum‘ o Hrvatima“.

Вјенас доноси у свом 49. броју под горњим натписом *зисебан чланак*, у ком се ово вели:

Godine 1746. izašlo je na svijet djelo pod naslovom: Charles du Fresne du Cange: Illyricum vetus et novum sive historia regnorum Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Bosniae, Serviae atque Bulgariae. Knjiga je ta izdana u Požunu. U tom djelu bi bila povjest „Ipirâ“. U uvodu se diele Ipiri na Hrvate, Bugare, Srbe i Rašane. Evo njegovih riječi o Hrvatima: „Od sviju ovih jesu najnaobrazniji i najjunačniji Hrvati... Oni naimе združeni s Rimljanima i Ugrima najbrže pristupaju k naobrazbi i ugladjenosti-Ugrâ, Grma-

nâ i Mlečana... Jer se pomiješаше s najstarijim obiteljima rimskim i ugarskim bud rodbinstvom ili ženidbama, potekoše izmedju njih porodice herojâ preglasite i drevninom plemena i staleža sjajem... Ova pojedina (имена славних породица хрватских, која су побројана) јасно доказују, да је народ хрватски vazda slavan bio (illustrem semper populum Croatarum fuisse). Iz njega potekoše kud i kamo najslavnije i najbogatije obitelji...

Za Srbe каже pisac: „Serbii post* Croatas loco secundo* inter populos Illyrici collocandi“.

Tako o nama govori pisac čuvenoga

* Pisac članka је подвукао.

„Glossarii ad scriptores mediae et infimae latinitatis“ i „Glossarii ad scriptores mediae et infimae graecitatis“, a prije podrugoga vijeka.

Под чланком је потписан Ј. Г.

Ми признајемо, да сте ви у оно доба били образованији, него ми. Ко ће још тражити образованости у Срба 1746. г.?!
 У
Н
И
В
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Али о храбрости и образованости не ћу да говорим. Не ћу да говорим ни о томе, зашто је писац навађајући, шта „Диканж“ пише о Хрватима, истакао пишево мишљење и о Србима. Друго ме је покренуло да напишем ово неколико речи.

Г. Ј. Г. није тачно превео и навео онај извод из увода у „Диканжово“ дело. Тако је и. пр. proxime accedunt превео са: најбрже pristupaju. Но важније је, што г. Ј. Г. вели, да се „u prvodu diele Piri na Hrvate, Bugare, Srbe i Rašane“. То није истина. Г. Ј. Г. је прочитао у § III. „Servii... in Rascianos atque Servios divisi sunt“ и из тога је извео свој погрешан закључак о „Диканжовој“ подели. Али да је г. Ј. Г. прочитао цео предговор, а не само оно, што је њему требало, он би видео да писац у §. V. тврди, да су „Serbii... postea... in Rascianos atque Bosnios divisi“.

Ми признајемо, да је истина оно, што писац о Хрватима тврди, хоћете ли и ви признавати, да је истина оно, што о Србима пише?!

Чланак се завршује овим речима: „Тако о нама govori pisac čuvenoga „Glossarii ad scriptores mediae et infimae latinitatis“ i „Glossarii ad scriptores mediae et infimae graecitatis“, a prije podrugoga vijeka“. — Јесте, „čuveñi pisac“ ова два дела је Француз Диканж, али писац овога

Бен.

увода у „Шурициум ветус ет новум“, у коме се толико хвале Хрвати, није Диканж а није он писац ни самога дела. Да је г. Ј. Г. прочитао цео увод, он би видео да је тај увод написан 6. септ. 1746. Да је г. Ј. Г. прочитао цео предговор, нашао би у § IX. записано, да је Диканжово дело: Historia Byzantina штампано 1648 г. Да је Диканж онда, кад је то дело штампано, био само двадесет година, морао би имати сто осамнаест година, кад је онај увод писао. Да је г. Ј. Г. потражио и нашао, да се Диканж родио 1610. г., те да би морао имати сто тридесет и шест година, кад је онај увод писао, и — на послетку — да је нашао, да је Диканж умро 1688. г. — и да онда није написао ону белешку у „Vienc-y“, милије би било и њему и мени.

Диканж дакле није написао ни онај увод, ни само дело: Шурициум ветус ет новум. То дело је попуњен извод из Диканжова дела: Historia Byzantina. (Париз 1648.) Извод тај начинио је Саски,* тај извод је штампан у Пожуну 1746 г.

Жалосно је, да се мора време губити и простор у листу трошити са оваким стварима!

Али догод Хрвати овако узраде, и догод ми ништа не радимо, не ће бити боље и моћи ће нам се увек оно рећи, што је о нама и Хрватима рекао проф. Јагић у реферату на књигу: Dubrovčani jesu li Hrvati (у Archiv-y). Ја признајем, да је истина оно за Србе. Да ли би и г. Ј. Г. признао да је истина оно, што је о Хрватима речено?

* Ч. Мијатовић у свом „Деспоту Ђурађу“ погрешно вели, да је „прво издање“ дела: Шурициум ветус ет новум изашло у Паризу 1648 г. (Деспот Ђурађ I. стр. XXV.)

С.

ЗНАЧАЈ „БОСАНЧИЦА“ МИТЕ ЖИВКОВИЋА.

Писмо уреднику „Стражилова.“

Велештовани господине!

Једне ноћи имао сам велику невољу. Тешке ме бригае окупиле, не даду ока склопити. Узалуд се мучим и преврћам, никако да ме оставе. Хајде, помислим, да припалим свијећу, да штогод читам, тако ће ми зар одланути. Узмем прву књигу, што је била до мене на столу а то бјеше „Школска дисциплина и њен морални и интелектуални утицај на уџенике“, па је стадох

читати, читати и у мислима стадох додавати доживљаје из свога учитељевања, док не бијаш сит те оставих књигу на страну.

Послије мале почивке узмем другу књигу лакшега садржаја. Погледам на натпис, кад оно, а то „Босанчице“. Прочитам свих шест причаца. Мишљах, да сам прочитао књигу лака садржаја, књигу приповиједака, које се читају тек онако од доколице, али сам се лијено преварио. И не-

хотице узех приснодабљати обадвије књиге. То ме је приснодобљање довело до мисли, да ове приче имају много већи значај, него што им се обично придаје.

Ево по чему то судим.

Није се један само писац чудно великој душевној снази петвјечнога роба, коме су била затворена сва врата више културе. Весели Србин тавновао је у ужасној тавници, у којој га је била мемла од камена. Човјека чисто страва хвата, кад помисли на то тавновање, а немо ли кад униће у ту тавницу на види, шта се у њој ради. Та ништа није остало на миру, што је Србину свето било, што му душу племенило и срце храбрило; све је се то оскврњавало и уништавало. Па је ли Србин клоуно, је ли малаксао? Није, него, могли бисмо рећи, постао је још чвршћи челик. А челиком, који је подносио најжеће ударе, начинила је Србина његова задруга са својим васпитањем. Приче ове пак све су из доба тавновања Срба Босанаца, и ако су писане у наше дане. Оне нам живо причају, колико је силно било васпитавање српскога народа и у оној страшној ноћи. Истина васпитање српскога народа огледа се јасно и бистро у умотворинама народнога духа, нарочито у pjesмама његовима, јер је у њима оцјеван и ухваћен васколики народни живот, али се мени чини, да сила и јачина српскога васпитавања у њима ипак не избија толико на видик, колико у овим скромнијима причама. Ја у њима гледам педагошкога дива, какова модерна педагошка наука једва замишља уза сву своју величанствену систему, уза сва своја хумана срества.

Да видимо.

Златка се заљубила у Дамјана Ристића вруће, ватрено, силно, како се знаде само Српкиња ђевојка у Србина заљубити. Дамјан дође те је запроси. Али амици, њезину брижном васпитачу, не бијаше просидба по вољи, јер је Дамјан потајни шпијун сарајевске полиције. Њему је истина тешко, јер воли своју Златку, али јој ипак каза. Златка је диригута у животни живац, ну, сјећајући се, како су јој Турци оца одвели, кад је њој било тек пет година; сјећајући се приповиједања амицина, који је очима својима гледао, ће ђедови њезини јуначки гину за своје поштење, ће тријеше љуте муке, па омет им је остао образ свијетло: удари у ње мржња на љубав, и онога дана по просидби дочека Дамјана, како се нико не дочекује. Та то је тако

кадан, тако стидан посао — има ли грђег на свијету? Брата, пријатеља потказати за — паре!

Ђевојка Српкиња, која зна да је рођена за туђу кућу, ни о чем не мисли тако радо као о својој љубави и за њу је кадра жртвовати много тога. Шта више ђуд је женска смијешна работа, вели див-пјесник српски; „не зна жена ко је какве вјере, стотину ће промијенит' вјерах, док учини што јој срце жуди.“ Златка није ни далек на такове жењскиње, она је раг excellence ђевојка Српкиња, она напушта своје опредјељење, она прегоријева најслађе миље дјевојачко — љубав, жртвује га народноме поносу, који јој не да да буде љуба — издајници свога рода, јер је увјерена, да с њиме не може бити потпуно срећна.

Не избија ли ту сва сила српскога васпитавања?

А Тата? Она је родом из Високога. Све јој помрло и дошла је у Сарајево служити, да не умре од глади. Не пађе службе и би се била смрзла од студени, да је не пађе неки момак-газда и не одведе кући. Вриједна цура допала се и газди и мајци му. И заљубише се момак и девојка једно у друго а као да ни сами право не знађаху. Тек кад коншијин слуга Јово приговори Тати за њезино лијепо пошиво, тргну се она и побјеже из куће газдине. Газду то љуто забоље и полети за њом у поћеру. Кад ју је стигао, она му чисто и бистро исприповиједа, рашта је побјегла.

— И све ти је узалуд — Сарајево ме не ће више виђети, одговори му на његово наваљивање, да се врати.

— — Ма збиља ли то то говориш? Ти знаш, мајка ми са свијем остарјела, не може се тако рећи ничега у кући прихватити — зар ти није жао ње?

— Па узми другу, да ти служи!

— Али мајка ми се на те научила — никоја је не ће боље услужити. Па онда, право да речем, и мени се допада она кава, што је ти печен — не бих могао друге сркнути! Потље ми ти у кући све некако тако намјестити, да би ми све тумбе изгледало, кад би друга намијештала. Е, је ли ти доста?

— Па тек си започео!

— Нема вајде — и свршићу. А знаш ли ти, што сам те по мајчиној бољетици задржао? Па знаш ли ти, зашто ми криво бјеше, што си почела с Јовом ашиковати? И знаш ли ти, што

— Сам те одвео Јелки? И знаш ли, што сам те одијевао, као што бих сестру? И знаш ли ти, да те — волим?

— Знам.

— Ене. А мени се чини, нијесам то ни сам до овога часа знао — од куд ти то знаш, до врага?

— Срце, што никад не вара, говораше ми: воли те. Није адет, да ђевојка момка проси, за то те нагнах, да ти прву ријеч изуетиш. Па и ту си ме толико намучио, док сам ти пишчунала ту ријеч: волим те. . . .

Кад добро промотримо Татин живот и положај, морамо се дивити њезину ђевојачкому поносу, њезиној душевној снази и присебности. Сирота Сркиња ђевојка љуби свога газду свом ватром своје чисте душе. Она би много прегорјела, да буде његова, али њезин положај — та она је слушкиња! не да јој да у корипет своје љубави ради онако, како се не пристоји. Па ипак је постигла своју мету, она је постала жена свога газде, али на диван, величанствен начин, какав само доликује Сркињи ђевојци. А зар то није плод озбиљнога чисто ерскога васпитавања, какво се добива у ерској задрузи?

У пошљедњој причини „Правди у Босни“ налазимо, да управо у њој гледамо плод правога, истинскога ерскога васпитања.

У кућу умнога Ристе Крлете шта пута би се некућили Срби Сарајлије на сијелу па би разговарали о свачему а највише о невољама Срба Босанаца. И новине су кришом добивали и читали, како је настало несрећно стање у Босни. И разговоре и читање пратио је живо Ристин бистри син Мића те је без ичијега знања слао у новине по који извјештај. Али работа таква у онако вријеме вукла је за собом често несрећу, која је Ристу заиста и постигла. Влади сарајевској додијали извјештаји у ерскијем новинама и старешина полиције наложи своме чиновнику, да пронађе дописника, иначе је отпуштен. Мамузић оде на пошту и заиста нађе ту један допис за ерске новине — али без потписа. Досјетљиви чиновник оде у „православну“ школу, у коју је и Мића ишао, ту неходи наредбом, коју му је дао старешина, да ђаци пишу писмен саस्ताвак. Није требало више па да Крето дође пред старешину.

— Дакле ти пишеш против својдјех ослободитеља? загрми му старешина.

— Бог е тобом, господине! Ја не умјем писати.

— Оно нијеси баш ти писао, већ си казивао у перо своме сину, његов је рукопис ухваћен. Него ти мени признај своју кривицу, а ја ћу се, колико могу, старати, да ти блаже казну.

Ристо се нађе на муци; у страху за дијете призна све и достане се тавнице. Чим се о томе проио глас по Сарајеву, ето Миће запурена и љута полицијскоме старјешини.

— Да ти кажем, господине: није поштено, што си ми баба уапсио.

— Ехе! учиниће старјешина.

— Ја сам оно писао, а мој бабо не зна о томе ништа.

— То је лијено, што хоћеш да спасеш твог баба; али ја ти не вјерујем.

— Па опет је тако.

— Ништа ти то не помаже; твој је бабо признао, да ти је он казивао, шта ћеш писати

— Он те је слагао, кунем ти се.

— Ти си дијете, ти још те ствари не разумијеш.

— Ал толико разумијем, да је гријех, што неко страда због туђе кривице — ако је и ово кривица.

— Иди, бога ти, иди! намрштио се старјешина.

— Не ћу. Мене затвори, а пушти ми баба.

Свака сила за времена, вели ерска пословица. Тако би и са управом Босне. Дође нови поглавар, који ће блаже поступати. Мића изађе пред њега.

— Дошао си, веле, да дијелиш правду; дај је мени.

— А ко је теби не дијели?

— Старјешина полицији.

И он му исприча све, што се збило с његовим бабом.

— А је ли то све тако? пита га поглавар.

— Ено ти мога баба, питај га! Он никад не лаже.

— Само је слагао, кад је рекао, да ти је он дописе казивао.

Мића порумени.

— Имаш ли ти ђеце? пита он поглавара.

— Имам.

— А волиш ли своју ђецу?

— Како да не волим!

— Па кад би виђео своје дијете у невољи, хоће да погине, а можеш га избавити — би ли му прискочио и спасао га?

— Како да не би!

www.sabam.te
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— И мој бабо тако мене воли. Бојао се, да мени што не буде, па је — само слагао. Вјерујеш ли?

Поглавар је ћутао.

— Ако и сад не вјерујеш, онда е богом! Ја нијесам више мали — петнаеста ми. Одох ти ја ијеше право у Беч па ће ми ваљда ћесар вјеровати.

Поглавар се саже и пољуби га у чело.

Сутрадан Ристо бијаше слободан.

Мића ме је управо залио. А како да не? Мића, тај дјечак од петнаест само година, показао је веће јунаштво, него многи и многи људи. Морамо се дивити не само оноликој његовој одважности, која не зна за страх, него и оноликој његовој разборитости, што савлађује. А ко га је томе научио? Нико други до само српско васпитање. Питомац модерне педагогије не ће овако мушки, овако јуначки признати своју кривицу и захтијевати казну, па макар се то тицало и самога баба његова. Част нека је њезиној хваљеној методи и дисциплини, овакова успјеха никада постићи не ће.

Велештовани господине! Обичај је, да се

претресу све приповијетке, кад се већ узме говорити о којој збирци приповијетака. Ја тога не ћу чинити једино е тога, што ми моја незгода не да. А да су и друге три „Босанчице“, какове су и ове, увјериће се свако, ко год их прочита.

Још нијесам готов и молим Вас, велештовани господине, да ми не забавите, што сам овим писмом овако отегао. Присподабљајући ове двије књижице, паде ми на памет, како су се наши педагози прилијепили за систему Хербартове педагогије, од које се очекује сав спас за српски народ; паде ми на памет, како се ни сами Нијемци не одушевљавају за Хербартову педагогију, а ми Срби нијесмо још ни покушали, да проучимо васпитавање једне велике културне и просвјетне установе наше — задруге. Ја мислим да би проучавање васпитнога рада српске задруге српскоме народу хиљаду пута више користило него све сјајне системе модерне педагогије, нарочито њемачке, која је толико страна српскоме духу. Користило би много више и српскоме учитељу, па и његовој настави и његовој дисциплини. Немојмо тражити сав спас у туђини, потражимо га и сами у себи, а да га и ту наћи можемо, свједоче „Босанчице“.

С. Н.

К О В Ч Е Ж И Ћ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Летопис Матице Српске. Уређује А. Хаџић. Књига 171. 1892. свеска трећа. У Новом Саду, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића 1892. вел. 8-а. стр. 162. Цена 70 нов. а. вр. — У најновијој овој свесци Летописа започета је расправа Дан. А. Живаљевића о Андрији Качићу Миошићу, настављена су Писма о књижевности српској и хрватској од Јована Бошковића (писмо 17.—30. са три прилога), настављене су даље и Дерине Успомене из Италије (овде је Рим на реду) и довршен је чланак Мите Нешковића „Шта се до данас радило на удружењу српског учитељства“. Уз то има — под натписом „Прича“ — парабла Змајовина са поуком, која се на жалост, као што искуство учи, о нас Србе одбија као грамак о вид. На крају су, као обично, изводи из записника књижевног одељења и одбора. Овде је саопштен извод из записника двије седнице књижевног одељења и једне седнице књижевног одбора. Изнесена је ту критика М. А. Јовановића и Ст. Милованова на драмска дела, што још преклане бише одбијена као недостојна награде (међу њима и „Бидо“ Јанка М. Веселиновића и Драгомира Бразака, што се, као што читамо по Београдским листовима, даје на Београдској позорници); даље има ту неповољан

реферат А. Саудића о чланку Марка Цара под натписом „Славни људи у историји и биографији“, што изађе у нашем „Стражилову“ ове године, и најпосле је саопштено повољно мишљење М. А. Јовановића о културно-историјској студији Милана Недељковића с натписом „Писам и његов утицај на душевни живот и културни развој народа му“.

В. Милан Марин. Из равнига Срема. Слике са села. Написао — — —. Мостар, издање прве српске књижаре Владимира М. Радовића 1892. вел. 8-а. стр. 128. Цена 50 новчића. — Читаоци „Јавора“, „Босанске Виле“, „Стражилова“ и подлика у „Бранику“ познају се за цело већ добро са младим приповедачем Миланом Мариним, коме је сво под горњим натписом пет приповедака у збирци издао Радовић. Од тих пет приповедака три су први пут изашле у „Јавору“ („Помућена срећа“ 1889, „Повратио се“ 1890, и „Рат у мирно доба“ 1891) а две у „Босанској Вили“ („Вилењак“ 1890 и „Господар Михајло“ 1891). Књижевним радицима, који радове своје, донде поразбациле по листовима, купе у збирку, сврха је тиме мал те не увек то, да изазову критику, да о укупном им додлашњем делању, о правцу и вредности умних им чеда рекне своју. Милан Марин свакако не ће бити у томе бела врџа. И он је одабрао пет својих прича са села и

уступио их Радовићу у жељи да му се прио на бело каже — бело или црно. Хоће да зна, да ли оно, што је до сад радио — а за своје се године подоста и на радно — вреди што, или му се сва лена воља развила о непродуктивној стени немощи и непознавању за тај посао. Ја му са своје стране не могу за овај мах учинити по вољи те рећи одлучан свој суд о његову досадашњем раду. Да ли вреди што? По живом приказивању, по очигледном познавању прилика на селу, по свежем природном, ненавијеном дијалогу и по здравом тенденцији, које има у многим причама В. Милана Марина, јесте: вреди нешто. Да то нешто буде и много, то стоји до младога приповедача. Вољно и даље проучавати живот народа на селу на износити онакаје у допадљиву облику, а с идејом прикупљавања раширених радова у збирку за сад, и још донекле, са свим раскретити. Боље је, кад човек има мање разлога да се каје. Или се зар не ће — да се мало тривијалније изразим — почешати некад В. Милан Марин за умом, кад буде правно билансу на нашао, да је сјом притискивао печат права и готова рада на оно, што ће и сам увидети да је био само покушај, *увод* у рад. А да ће доћи даље од увода, то ми јемчи поематрачки дар младога Марина. Наредом то неповедам као своје уверење, ма да знам да ћу се тиме замерити оној нашој књижевности аристократији, која, верна оном старом „Од куда може добро што бити од Назарета?“ од ока — простије: и не прочитавши оно, о чему суд доноси — пресебује и омалопажава само за то, што роба није са дворскога стоваришта. Знам то из своје уредничке праксе код „Стражилова“ и код „Јавора“.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

Југословенска Академија. 28. јула о. г. навршило се 25 год. како је отворен овај научни завод. Мисао такога завода у Хрвата пала је још у илирском добу и после се чешиће потицала, али ју је оживотворио петом велики бискуп Штротсмајер пре 30 год., положивши 10. дек. п. р. т. г. 50.000 фор. у основ академијске закладе. 1866 год. 4 апр. буду одобренa правила а 1867 г. 17. јан. пословник. У свечаној седници, која беше у суботу 10. дек. п. р. о. г. насликао је др. *Фр. Рачки* рад академијин за прву четвртину века њена живота. Рачки, стојер научног рада Југ. Ак. и већ многогодишњи заслужни председник, беше заправо прави човек за тај посао. Из његова извештаја видимо ове белешке. За првих 25 год. имала је Академија 117 чланова: 110 Словена и то 46 Хрвата, 15 Срба, 7 Словенаца, 3 Бугарина, 20 Чеха, 15 Руса и 4 Пољака, а 7 странаца (4 Немца, 2 Француза, 1 Талијан). На научној послу радило је 118 књижевника (75 Хрвата, 10 Срба, 8 Словенаца, 13 Чеха, од којих 9 станују у Хрватској, 3 Бугарина, 6 Руса, 1 Пољак, 2 Француза). Сав досадањи рад. Ј. Ак. сложен је у 220 књига, 8 су изашле њеном помоћу, 13 је преузела; свега дакле 241 књига. Сва радња може се поделити на две гомиле: научна грађа, и обрађивање научних граца. Најобилатији је рад на српском и хрватском језику и историји јужнословенској нарочито Хрвата и Срба. Одмах 10 јула 1867 год. предузео је Ак. једно огромно дело на предлог првог јој тајника Ђура Даничића, да се скупља грађа за велики речник. Тај је

посао и био поверен њему. 13 год. су купљене речи под руководством Даничићевим по старим речницима, по нареду, по писменим споменицима и књижевним делима до Вука и Гаја. 1880 год. се поче штампати; досад је изашло 13 свезака (по 195 табака, у два ступца ситно штампана) у три дебеле књиге, а дошло се тек до II (по латиници). Даничић је уредио целу прву књигу и другу до речи *гобо*. После његове смрти нешто је радио М. Ваљавец а даље (од речи *кузити*) Перо Будмани. Речник је најсветлија тачка досадањег рада Академијина. Досад је потрошено на њ 56.000 фор. Књижевни и језички споменници прибирају се у „Starinama“, од којих досад изађе 25 књ. Књижевна дела дубровачких и даљматинских писаца издају се у збирци „Stari pisci hrvatski“. Досе је издато 26 писаца XV—XVII. века у 19 књига. Повесне споменике скупља Ак. у „Monimenta speet. hist. Slav. merid.“ и „Mon. hist.-jur. Slav. mer.“, до сад 27 књига. Извори се тичу историје Хрватске, Србије (Босне, Дубровника) и Бугарске од IX. в. до под крајем XV. в. Има нешто грађе и из XVI. — XVIII. в. Своја научна истраживања објавила је Ак. у „Radu“ и у посебним делима. Рада је изашло досад 112 књ. (отприлике 1700 штам. таб.) и 14 посебних књига. Рад и посебна дела обухватају до 600 расправа и прилога из разних наука (филологија 62, историја 161, географија 29, историографија и палеографија 10, књижевна историја 29, археологија 19, традиционална књижевност 11, митологија 13 и т. д.) — Књижница Ј. Ак. има 1100 кодекса и преко 30.000 изворних листина. У галерији има 309 слика. 1866. године износила је заклада Академијина 200.720 фор., прошасте год. 397.763 ф. куће јој вреде до 300.000 фор. (Академијина зграда сама до 250.000). Годишњи приход беше прве године (1867) 7.856 ф. а 1891 год. 20.848 ф. 14 п. Од год. 1878—84 давала је држава годишњу припомоћ прво 1000 после 2000 ф. Од 1867 год. до 1891 издала је Ј. Ак. свега 395.310 фор. 59½ новч. скоро све на научне сврхе.

— „Наставник“ наставља у тој свесци (за септембар и октобар о. г.) расправу Стојана Новаковића: Откуд су постале гдекоје народне песме. У овом је наставку реч „О бојјем човеку Алексеју“, а то је изашло најпре немачки у Јагићеву *Archiv für slavische Philologie*. Српски је први пут штампана сад у „Наставнику“. На крају је Новаковић навео неколико библиографских белешака о значењу, које је легенда о Алексеју бојјем човеку имала у средњем веку код осталих европских народа. За белешке те вели Новаковић да нису потпуне по то се није ни хтело. Намера је Новаковићу била, да покаже, како су извесни књижевни предмети, укуси или прохтеви космополитски и како се на далеку пружају без обзира на време, племе или климат.

— „Видело“ јавља, да је Драгича Станојевић предао српској краљ. академији у Београду свој велик епски спев под насловом „Раваница“, од којег је један део саопштио у 126. свесци „Отаџбине“.

— Књижара Велмира Валожкића у Београду наумила је од нове године да издаје нов часопис, који ће се звати „Весник за књижевност“. Уредник ће бити проф. М. Павловић. Тај ће часопис доносити приповетке и то — више ни мање — него баш махом оригиналне, даље ће доносити песме и путописе а „нарочита ће се пажња посветити књижевној критици“. Илазиће сваке недеље на

два табака. Међу осталим се хвали, да му је излазак зајемчен за годину дана.

Читамо у Београдским листовима, да је изашао први број књижевног неког листа за ученике. Лист се зове „Омладинац“. Власник му је студ. phil. Лука Зрнић а уредник Манојло Смиљанић. У првом броју је, као што читамо, приказана „Теорија књижевности“ Пере Ђорђевића. Ми нисмо тога броја добили те га не можемо ни приказати читаоцима „Стражилова“.

+ Рачки је још у Раду југословенске академије, књижи другој а на страни 36—38., проговорио неку о интересном словенском рукопису особите азбуке, који се налази у ватиканској библиотеци. Том је приликом из рукописа исписао у ћирилицом пијем 109. псалма. Сада нам о том рукопису више говори Ј. де Нунцио у новембарској свесци Журнала мин. нар. просвѣщ., даје нам тачну азбуку рукописа, снимак четири странице (међу тим и псалма 109.) као и транскрипцију ћирилицом. Де Нунцио тврди, да није рукопис јужнословенски већ руски и да није из XVI века, како се до сада мислило, већ или је из XIV в. или нешто старији.

+ „Искра“ јавља, да је у 35. броју талијанскога часописа „Fanfulla della Domenica“ штампано Јакша Чедомилч чланак о белетристичном раду Баласкога под насловом „Un romanziere Croato“.

+ О Настриекову раду „Bibliographische Übersicht über die slavische Philologie 1876—1891.“, која смо и ми у кратко приказали, изишле су две повеће оцене, управо допуне овога потребнога дела, и то једна на руском из пера Соболевскога (у Славјанског Обозрѣнне, књ. II) и једна на чешком у Athenaeum-у свесци другој (за октобар). Овде је само почетак, трећа свеска ће донети и свршетак.

+ Виктор Семенов штампан у LXXXVIII књизи „Паметници древней письменности“ „Мудростъ Менаандра по рускимъ спискамъ“.

+ „Časopis mušea království českého“, у свесци четвртој од ове године, доноси под насловом „Studie z literatury lidové“ први део рада Ј. Поливке „Z legend o putování Ježíšově po zemi“. На крају овог одељка Поливка саопшти из рукописа XIV—XV века бугарске рецензије, који је у заоставштини Шафариковој под сигнатуром Q I 899, једну таку причу, која је у народној појесци не само Словена ухватила корена. Чудо нам је, да је Поливка наводићи варијанте словенске претметнуо с ума и ерике а има их доста. Сам Вук у Рјечнику под „Гаваново језеро“ прича један варијанат. — Крајње је већ време, да се и у нас почне проучавање овога народнога блага.

У „Oesterreichische botanische Zeitschrift“ бр. 11. о. г. штампан је чланак Е. v. Halácsy-а: „Beitrag zur Flora der Balkanhalbinsel“. Т. Halácsy много се бави балканском флором, с тога би требало да когд нас оцени његове радове.

+ Руско „Ново време“, а по њем и београдска „Борба“, доноси реферат о књизи „Die staatsrechtliche

Stellung von Bosnien und Herzegowina von dr. iur. Hans Schneller. Књига има неких 214 страна и изашла је у Липици. И ми са своје стране обраћамо пажњу нарочито правника на ову књигу.

+ У проф. Срећковића је, крај других рукописа, и један из XIV века (по Јагићу). О овом се рукопису у неколико маха говорило и исписе објављивали. У „Споменику“ V. штампано је опис и један одломак сам Срећковић под насловом „Зборник попа Драгоља“. У XIII се опет Јагић послужило њиме у својој радњи „Разум и философија“. А пре обојце Мат. Соколов учини исписе неких апокрифних чланака тога рукописа и изнесе на светлост у својој радњи „Материјали и замѣтки по старинној славјанској литератури“. Дело ово штампано поднесе Соколов петроградској Академији Наука на Уваровску награду и по рецензији Јагићевој и награди се. Ову је рецензију Јагићеву Академија штампала под насловом: Материјали и замѣтки по старинној славјанској литератури Матвѣя Соколова. Выпускъ первый. Москва 1888. Рецензија академика И. В. Јагића. Санктпетербургъ. Типографія императорской академіи наукъ Вас. Остр., 9 лин. Н. 12. 1892. На 8-ни стр. 27. — Рецензија је ова права допуна дела Соколовова: она нам у првом делу исправља текст апокрифа, саопшених Соколовом, те тако добијамо са свим веран отисак Срећковићева рукописа; у другом делу реч је о историјско-литерарном делу расправе пишчеве, дајући нам неке исправке и тумачења неких места рукописа. У овом делу Јагић саопшти и исписе из рукописа бр. 36. збирке Грегоровићеве „о 12 петака“; овај текст одступа у које чем од парискога и београдскога. Трећи, последњи, део говори о главном делу радње проф. Соколова т. ј. о причи „о крсном дрвету“. Ту говори и о погрешности идентификовања Богомила с поп-Јеремијом, за кога се још до данас поуздано не зна: припада ли грчкој или бугарској литератури. Из предавања својих о литератури јужних Словена, — која је држао 1982/3. године на петроградском свенаучишту, а која су тада била литографисана под редакцијом ученика Јагићева кнеза Шаховскога а под насловом „Исторія литературы у южныхъ Славянъ“, — исписа неколико места. Као прилог овој рецензији штампан грчки текст апокрифа о 12 апостола, који је апокриф у Соколова под Н. IV. штампан. Грчкога је текста наспис: Δόχασια τῶν ἁγίων ἀποστόλων περὶ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК.

На последњем скупу чланова „Ученога друштва“ у недељу 15. Нов. изабрани су за чланове академији: Јов. Вошковић, Стојан Вошковић, Нићифор Дучић, Јован Мишковић, др. Владан Ђорђевић, др. Милан Јовановић, Јован Авакумовић, др. Јов. Туроман. Јов. Ђорђевић пријужем избору са Јов. Туроманом остао је у мањини.

„Садашњост“ јавља, да је за професора канонског права на великој школи изабран: Ем. Радић.

За председника срп. краљ. академији именован је: проф. Пешић.

САДРЖАЈ: Песништво: Виђење и растанак. Вичем, вичем. Ни из чега. Црвена капа. — Поука: Плиније млађи и Трајан. — Књижевност: „Из Discegeorga, Illudium vetus et novum“ о Нравитина. Значај „Босанчица“ Мите Живковића. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Просветни гласник.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 в. за по год., 1 ф. 25 в. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплатна књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожлића у Београду.